

І. Є. Мічурін, студент групи ПЗП-20-3 (*ХНУРЕ, Харків*)

Л. І. Бадєєва, канд. іст. наук, доц. (*ХНУРЕ, Харків*) – науковий керівник

РОЛЬ ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО У ВІДРОДЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА КУЛЬТУРИ

Життя та творчість Івана Петровича Котляревського припало на другий період XVIII – першу половину XIX ст. Цей період характеризується занепадом староукраїнської літературної та слов'яноруської мов, які були основними власне українськими писемними мовами. З іншого боку, українська народна мова лише починала застосовуватися у письменництві. Творчість Івана Котляревського значно вплинула на поширення української письмової мови. Тому сьогодні питання ролі Івана Котляревського у відродженні національної літератури та культури залишається актуальним. Метою роботи є дослідження ролі Івана Петровича Котляревського у відродженні української національної літератури та культури.

Дослідження творчості Котляревського були здійснені такими вченими: О. Борзенком [1], В. Закладним і М. Закладним [2, 3], В. Небораком [6] та іншими. Але, незважаючи на значний інтерес науковців до зазначеної проблеми, досі залишаються недостатньо відомими деякі аспекти ролі Івана Котляревського у відродженні національної літератури та культури.

Іван Котляревський належить до тих письменників, без яких неможливо уявити нову українську літературу. Його поема «Енеїда» завершувала староукраїнську писемну традицію й започаткувала нову, а від п'єс «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник» бере початок нова українська драматургія. З'явившись на рубежі літературних та історичних епох, твори Котляревського їх специфічно поєднували й водночас роз'єднували. З цими творами пов'язані не лише національно-естетичні коди, даліше мистецьке входження українського письменства в європейський культурний простір, а й формування національної свідомості українців і модерної української нації. Ідейно-художнє новаторство та високий художній рівень цих творів забезпечили їм не лише етапне значення у вітчизняному історико-літературному поступі, статус безумовної національної літературної класики, а й читацьку популярність і сценічне життя до сьогодні, незважаючи на те, що первинне захоплення змінилося з часом неоднозначним сприйняттям. Навколо цих творів, особливо «Енеїди», проблем їх новаторства, джерел, зв'язків із різними передтекстами, попередніми традиціями (літературною та фольклорною, вітчизняною та загальноєвропейською), з національним менталітетом, художніми напрямками й течіями, а також навколо трактування образів-персонажів, природи сміхової культури, мови, авторської свідомості та й самої ролі цих творів у зачині нового українського письменства, живучості їх стильових тенденцій не раз виникали ідеологічні та літературознавчі дискусії, які не вщухають і досі. Кожне нове дослідницьке занурення у художній світ цих творів – це чергова спроба розгадати літературний феномен Івана Котляревського [5, с. 9].

Звернення Котляревського до драматичної творчості було не випадковим і водночас ситуативним, зумовленим певними обставинами та подіями. Посада директора Полтавського вільного театру дала Котляревському стимул до створення власних п'єс, до того ж на місцевому матеріалі, оскільки репертуар складався або з російських п'єс, або із зарубіжних [5, с. 359–363].

За спогадами Абрама Семеновича Щепкіна, за весь час існування трупи Котляревський акуратно відвідував майже всі репетиції та всі спектаклі, чимало допомагав акторам, зокрема в облаштуванні побуту. За його сприяння багатьом із них було надано зручні казенні помешкання у великому будинку поблизу театру. Коли треба було переробити або змінити яке-небудь місце у п'єсі, Котляревський придумував вдаліші діалоги й полілоги, влучніші вислови; особливу вправність виявляв у заміні віршованих уривків [8, с. 239–241].

Увесь творчий доробок І. Котляревського вміщується в одній невеликій за обсягом книзі, проте він справив величезний вплив на сучасників, зокрема М. Гоголя. Драматург та актор І. Карпенко-Карий назвав п'єсу «Наталка Полтавка» «праматір'ю українського народного театру». Творчість Івана Котляревського стала взірцем для багатьох українських поетів і письменників. Образи його творів живуть у графіці, живопису, музиці, мультиплікації. На сцені Національної опери багато років з успіхом йде опера «Енеїда» [4, с. 2].

З іменем І. Котляревського пов'язують і початок української лексикографії, адже до своєї «Енеїди» письменник уклав «Словарь малороссийских слов...», який містить понад тисячу власне українських слів з їх перекладом російською мовою [7, с. 2].

Таким чином, Іван Петрович Котляревський відіграв дуже вагомий роль у відродженні національної літератури, культури та театру у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. Його творчість дозволила писемній українській народній мові поширитися як в Україні, так і за її межами та вплинути на творчість інших митців. Творчість митця досі залишається актуальною та є затребуваною серед читачів та глядачів.

Література

1. Борзенко О. І. Сентиментальна «провінція» (Нова українська література на етапі становлення). / О. І. Борзенко. – Харків, 2006. – 322 с.
2. Закладний В. П., Закладний М. В. Чого не їли предки наші: Українська кухня за «Енеїдою» І. П. Котляревського. / В. П. Закладний. – Полтава, 2005. – 182 с.
3. Закладний В. П., Закладний М. В. Старі полтавці, хто вони? Побут давніх українців за «Енеїдою» І. П. Котляревського. – Полтава, 2005. – 175 с.
4. Крижанівська Т. Батько нової української літератури: до 240 річниці від дня народження Івана Котляревського / Т. Крижанівська // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 10. – С. 36–37.
5. Нахлік Євген Казимирович. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст: [монографія] / Євген Нахлік, наук. ред. В. Панченко; НАН України, ДУ «Ін-т Івана Франка». – Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 541 с.
6. Неборак В. В. Перечитана «Енеїда»: Спроба сенсового прочитання «Енеїди» Івана Котляревського на тлі зіставлення її з «Енеїдою» Вергілія. – Львів, 2001. – 283 с.
7. Райська Л. Г., Янко Н. О. І. П. Котляревський і Т. Г. Шевченко в історії української літературної мови / Л. Г. Райська, Н. О. Янко // Вісник Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2014. – Вип. 117. – С. 358–362.
8. Щетин А. С. Краткий очерк жизни М. С. Щепкина и артистической его деятельности на сценическом поприще // Михаил Семенович Щепкин: Жизнь и творчество: В 2 т. – Москва 1984.